

Bulaşıcı Salaklık

Epidemiyolojisine Giriş

“Hasta Yakınları Bilgilendirme Kitapçığı”

Fevzi DEMİR

İçindekiler

İkinci Baskıya Önsöz	7
Önsöz	9
Sunuş	13
Patogenez	15
Bulaşıcı Salaklık Nedir?	15
Memetik Bir Hastalık Olarak Salaklık	18
Kimlerde Görülmektedir?	25
Tür.....	25
Yaş.....	34
Cinsiyet	35
Medeni Durum.....	36
İrk ve Etnik yapı.....	38
Din.....	40
Şeytan	41
Sınıf ve Statü	43
Rejim	48
Nerelerde Görülmektedir?	55
Salaklığın Seri Üretimi: Fabrika	56
Salaklığın Seri Öğretimi: Okul.....	59
Akıl ve Bilim.....	60
Ezber	68
Salaklığın Seri Tüketimi: Güruh	74

Kitle Kültürü	80
Televizyon	88
Oyun ve Spor.....	92
Hangi Zamanlarda Görülmektedir?	101
Aydınlanma	101
Uygarlık	104
Son Zamanlar	109
Boş Zamanlar	112
Temizlik Günleri	114
Prognoz	121
Klinik ve Ayırıcı Tanı	123
Bulgular.....	124
Biyopsi ve Örnek Vaka Analizleri.....	130
Tedavi Olanakları ve Örnek Uygulamalar.....	136
Öncü Çalışmalar: N. Mahmud ve Arkadaşları	139
Korunma Önerileri	149
Sonuç	155
Uzmanlıkları Farklı Okurlar İçin Kısa Sözlük.....	157
Değinilen Kaynaklar	159

İkinci Baskıya Önsöz

Elinizdeki kitap 21. Yüzyılın ilk on yılına aittir. 12 Eylül 1980 öncesi ve sonrası deneyimiyle 11 Eylül 2001 sonrasında yazılmaya başlanmış, on yıl gibi kısa bir sürede yazımı tamamlanabilmiş ve 2011 sonlarında okuyucuyla buluşabilmiştir.

İşin kötüsü dünyada ve Türkiye'deki gelişmeler bu kitabın tespitlerinin hâlâ yerinde olduğunu ve güncelliğini koruduğunu gösteriyor. Son yedi yılda yapay zekâ araştırmalarında devasa gelişmeler olurken insanın zekâsını ihmaldeki artış da sürmekte.

Türkiye'de ise Türk zekâsını en yüksek düzeyde geliştirmesinden sorumlu olduğu sanılan üniversitelerin durumuna mizah ile bile katlanmak mümkün görünmüyor.

Hakikati korkmadan söyleyebilecek son delinin de öldürüldüğü veya işten atıldığı bu topraklarda, mizahı korumak ve ona sığınmaktan başka yapacak bir şey yok gibi sanki.

Asık suratlı bir ciddiyetin, kronikleşen nefret ve öfkenin, yaygınlaşan şiddetin kol gezdiği dünyamızda karşılıklı patlatılan kahkahaya her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğumuz şu son zamanlarda, akademi ve bilimi mizahla buluşturmaya yönelik bu teşebbüsün ciddiye alınmasındaki güçlüklerin aşılması dileğimdir.

Kitabın ikinci baskısını mümkün kılan Phoenix Yayınevi yöneticilerine ve çalışanlarına müteşekkirim.

Sığıcak/Teos - Ocak 2018

Önsöz”

Bu kitap bir tarihçinin toplum sağlığına ilişkin çalışmasıdır. Yazarın tıpla ilgisi ise vaktinin büyükçe bir kısmını yüksek hastalık kapasitesiyle hastanede geçirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de yazarın aydınlanması hapishanede değil de hastanelerde vuku bulmuştur. Bu çalışma, toplumu aydınlatmakla vazifelendirildiğine inanan bir organizmanın, bir *homo academicus*'un¹ aydınlanması olarak değerlendirilmelidir.

Başlangıçta amacım küçük harfle yazılan *faşizm* üzerine bir çalışma yapmaktı. Hatta başlığını bile bulmuştum: “*Benim faşizmin gelişinden bellidir.*” *Kahrolsun Faşizmle* büyümüşlük gençliğimizde de. Bu kahrolası şeyin ne olduğunu ve nasıl ortaya çıktığını anlamak istiyordum. Araştırmalarım, içimizde olduğunu düşündüğüm bu şeyin bir çeşit salaklık olarak da değerlendirilebileceği sonucuna götürdü beni. Üstelik *salak*, *faşist*'ten daha vurgulu, bulaşıcı ve etkiliydi. Her dilde ve de-

¹ Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler*, (Çeviren:Hülya Uğur Tanrıöver), Hil Yayınları, İstanbul, 2006, s.45. Türkiye örneğinde yetkin bir analiz için bkz: Hasan Ünal Nalbantoğlu, “Üniversite A.Ş.de bir ‘homo academicus’: ‘ersatz’ yuppie akademisyen”, *Toplum ve Bilim*, No. 97, Güz 2003, ss. 7-42. Dipnotlar için genel not: “Bu notları okumak, onları hiç okumayanların uğrayacakları zarardan daha az zarar verir.” J.J. Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çeviren: R. N. İleri) Beşinci Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 1995,s. 63.

virde karşılığı bulunabilirdi. Ayrıca halkımızın anlayabileceği bir dilde konuşma ve yazmanın vazifemiz olduğunu da hatırlıyordum.

Sosyo-politik dinamiklerin irrasyonelitesinin ontolojik tasavvuru ve epistemolojik öncülleri üzerine jeo-kültürel ve biyo-stratejik algıların estetik dolayimsızlığının dönüşümsel bir betimlemesini içeren söylemleri, durun gitmeyin, sizin gibi ben de bi türlü dolaylamadım! Çalışmamız bu nedenle, bu akademik ve artistik dilin *ne diyo?* dedirten bir türlü iletişmemeci tarzını deşmeye ve aşmaya yönelik bir girişimdir. Tıbbî, siyasî ve askerî prospektüslerin hedef kitlesindeki birisinin prospektüs yazmaya tam teşebbüsüdür. Yavaş yavaş okunmak ve anlaşılmak için yazılmıştır.

Niyetimiz, cici, uslu ve edepli bir bilim, toplumbilim ve tarih yazımına ve anlatımına mizah yoluyla itiraz edebilmektir. Gülme ve gülererek anlatma katlanmanın, savunmanın ve direnmenin yollarından biridir. Mizah aynı zamanda konumuza karşı bağışıklığı güçlendirir. Tarihçiliği mizahla birleştirebilen ustalardan İtalyan Cipolla'nın vurguladığı gibi, *"Mizah alaydan farklıdır. Alay edildiği zaman insan başkalarına güler. Mizah söz konusu olduğunda, insan başkalarıyla birlikte güler. Alay gerilim ve çatışmalar doğurur. Mizah ölçüsünde ve doğru zamanda kullanılırsa [...] gerilimleri ortadan kaldırmak, son derece üzücü durumları çözmek, insan ilişkilerini ve bağıntılarını kolaylaştırmak için mükemmel ilaçtır. Kesin kanım şudur ki ne zaman mizah yapma fırsatı çıkarsa bu fırsatın kaçmamasına çalışmak toplumsal bir görevdir."*²

Birlikte gülümseyebilmek ve vakti geldiğinde kahkaha patlatabilmek dileğiyle yazdığım bu kitabın özel ve yakın çevremle doğrudan bir ilgisi yoktur. Zaten bu çalışmada da bu

² Carlo M. Cipolla, *Neşeli Öyküler*, (Çeviren: Tülin Altınova), 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s.52.

hastalığın bana da bulaşmış olduğunu göstermekten öte bir anlam aranmamalıdır!

Eşim Göksel ve oğlum Utku bu kitaptan ve konudan kurtulmam için çok gayret ettiler. Varlıklarına seviniyorum. Kitabın arasına sıkışabilmiş olan birkaç yararlı unsur varsa, değinilen kaynakların yanı sıra, birçoğunun fikir ebesi Cezmi Koca'dır. Üstelik metni dinlemeye dahi katlanmıştır. Rahmetli babacığım, hep sağ olası anam, abim ve kız kardeşim için, bu vesileyle de olsa sevgilerimi kaydetmek fırsatını da kullanmak isterim.

Mersin-2012

Sunuş

Epidemiyoloji hem klinik, hem de toplum tıp bilimlerinde hastalıkların/sağlık sorunlarının dağılımı, nedenleri ile bunların teşhis, tedavi ve önlenmesi için uygun yöntemleri belirlemeye yarayan araştırma tekniklerini öğreten bir bilim dalıdır.¹ Toplumda sağlık ve hastalıkla ilgili olguların belli bir yer ve zaman dilimindeki dağılımını ve bu dağılımı etkileyen etkenleri inceler. *Epidemiyologlar*, sadece ölüm, hastalık ve sakatlıkla değil, sağlığın iyileştirilmesi ve daha olumlu bir seyre kavuşturulması yollarıyla da ilgilenmektedirler. *Sağlık*, sadece hastalık veya sakatlık durumunun mevcut olmaması değil, aynı zamanda fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan tam iyilik halidir. *Hastalık* terimi de yaralanmalar ve akıl sağlığı da dâhil olmak üzere istenmeyen sağlık değişikliklerinin tamamını kapsamaktadır.

Hastalıkların etiyolojilerin belirlenmesinde analitik epidemiyolojik araştırmaların önemli katkılarına rağmen, halen pek çok hastalığın nedeni tam olarak bilinmemekte, bu konularda bilgi birikimi çok yavaş oluşmaktadır. Çünkü bu hasta-

¹ Sabahat Tezcan, *Epidemiyoloji Tıbbi Araştırmaların Yöntem Bilimi*, Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı yy., Ankara, 1992, s.1; R. Bonita, R. Beaglehole, T Kjellström, *Temel Epidemiyoloji*, 2. Baskı., T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Sağlık Kurumu, 2009, s.1-4.

lıklarda genellikle birden fazla etiyolojik risk faktörü rol oynamaktadır ve bunları her birisinin etkisinin belirlenmesi için *kohort* araştırmaları ile çeşitli etkenlerle karşılaşan ve karşılaşmayan sağlıklı kişilerin uzun yıllar izlenerek hastalığın her bir etkene özel *insidans* hızlarının araştırılması gerekir. Politika yapımcılar, gelecekteki önceliklerin öngörülmesi sorumluluğunu taşırken, hâlihazırdaki hastalık önleme ve kontrol önceliklerine yanıt verme zorluğu ile de karşı karşıyadır.

Spesifik bir patojenik ajanın duyarlı bir kişiye aktarılması ile ortaya çıkan hastalığa bulaşıcı veya *enfeksiyöz* hastalık denir. Enfeksiyöz ajanlar insanlara; diğer enfekte insan veya hayvanlardan, doğrudan veya taşıyıcılar, havayolu partikülleri veya araçlar vasıtasıyla dolaylı olarak aktarılabilirler.

Enfeksiyon hastalıkları, insanlık için her zaman sorun oluşturmuş, oluşturmakta ve oluşturmaya devam edecektir. Maalesef *genetik* ve *biyolojik temas* yoluyla bulaşan hastalıklarla ilgili yığınla çalışma bulunmasına karşın, *kültürel temas* yoluyla bulaşan *memetik* hastalıklara aynı yoğunlukta ilgi gösterilmemektedir. Uygarlığın ve bilimlerin yapısı gereği öncelik doğa araştırmalarına verildiğinden ve kültür araştırmalarının sonuçlarının var olan hiyerarşiler üzerinde yıkıcı sonuçlar yaratabildiği görülebildiğinden; kültürel temas yoluyla bulaşan *memetik* hastalıkların öğrenilmesine ve tedavisine yönelik çalışmaların geciktiği görülmektedir. Bulaşıcı salaklık ise bu *memetik* hastalıkların en önemlilerinden biridir.

Patogenez

Bulaşıcı Salaklık Nedir?

Salaklığı kısaca tanımlamak, iyi bir şey olmadığı konusunda hemen herkesin hem fikir olduğu bu kötülüğün bulaşıcı yönlerinden biridir. Tanımın berraklığı ve kesinliğinin çekiciliği bu hastalığa bize bulaştıran en önemli etkenlerin başında gelmektedir.

Bulaşıcı salaklık; zihinsel işlevlerde bozulmaya yol açan, hastanın ve hasta grubunun doğal ve kültürel çevre içinde yaşamını sürdürme ve geliştirme yeteneğinin azalması ve/veya yitimiyle de sonuçlanabilen, kültürel temas yoluyla bulaşan, memetik kaynaklı ilerleyici bir zihin hastalığıdır.

Hastanın ve/veya hasta grubunun okuduğunu, dinlediğini ya da gördüğünü bir türlü anlayamaması, anlasa da buralardan anlamlı ve rasyonel sonuçlar çıkaramaması öncelikli belirtiler-dendir. Eyleminin sonuçlarını fark edinceye kadar her hangi bir şaşkınlık duygusundan arındırılmışlık hali sıklıkla görülür. Çevredeki ilk değerlendirmeler bön bön baktığı ve saçmaladığı yolundadır. Fikirsizlik veya tek fikirlilik yaygındır.

Yeni bağlantılar kuramama eksikliği standart belirtiler-den biri olduğundan, enfekte bireyler iyi bir iletişimi de sadece yine kendisi gibi davranan biriyle kurabilirler. Enfekte grupların birlikte, düzenli bir sıra halinde uygun adımlarla yürümeye meyilli olduğu gözlemlenmiştir.

Son araştırmaların gösterdiğine göre, salaklığın başta *kuşku yokluğu* olmak üzere, *her önerdiğini kesin bir gerçek olarak önermesi* ve *her inandığına kesin bir gerçek diye inanması* gibi açık belirtileri bulunmaktadır.¹ Ayrıca tipik bir salağın, *nne çıkan nehrin akıp geçmesini beklemek* gibi bir tavrı olduğu unutulmamalıdır. Salaklık yanlış yapmak değil, yanlışta direktmek olduğundan, kafasının *dar, kalın* veya *man* olduğu ileri sürülmüştür.

Bu hastalığın tanımı ve adı konusunda görüş birliği yoktur. Akademik çevrelerde *understandit, graspit, mindroutia, idiocity, silliness, obtuseness ve stupidity* gibi terimler sıklıkla kullanılmaktadır. Halk arasında yaygınlıkla *idrak yolları enfeksiyonu, beyin kabızı, algıda mallık, beyin i gücü* ve *faşist* gibi isimlendirmeler mevcuttur.

Salak sözcüğü günümüz Türkçesinde bir aşağılama sıfatı olarak kullanılır. Bu sözcüğün tersten okunduğunda da anlamının pek değişmemesi ilginç bir özelliğidir. Sağlaklıkla doğrudan bir alakası bulunmamaktadır. Sözcüğün ilk kullanım şekli anlamını da içermektedir. Türk kültüründe bir avcılık terimi olarak kullanılmıştır. *Salmak* fiilinden gelir. Eskiden sürek avı yapılırken kurt veya yaban domuzunun peşinden salınarak onu kızdırıp, arkasından sürükleyerek avcıların bulunduğu yere getiren av köpeklerine denirmiş *salak*. Bu köpeklerin kurdu avcıya getirirken yaralandığı ve hatta öldüğü de olurmuş. Sonuçta bu salak köpeğin eylemiyle hem kendine hem de kurda zararı dokunurmuş. Tek yararlanan da avcı olurmuş.

İnsanlar arasında da buna benzer davranışların görüldüğü malumdur. okluğu ve sağlıklı olanlarla ayırımının zorluğu nedeniyle tanımının yapılmasında da gclkler bulunmak-

¹ Tahsin Yücel, *Salaklık zerine Deneme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s.8.

tadır. Salakça davranışlarımızın yaygınlığı nedeniyle salaklık insan doğasının ayrılmaz bir özelliği olarak görülebilir. Burada ise bir hastalık olarak kendimize ve çevremize zarar vererek kendimizin ve çevremizin varlığını eksilten veya dahası yok eden davranış türü olarak salaklıktan söz edilmektedir.

Salaklık insan ve toplum sağlığını etkileyen önemli hastalıkların başında gelmektedir. Salaklık ciddi bir iştir, çünkü birçok salakça etkinlik ciddi ciddi yapılır. Sağlıklı bünyelerde beyin fonksiyonlarının işlevsizleşmesi doğrultusunda, beyne bağlı organların kapasitelerinin zayıflaması ve giderek yok olmasıyla sonuçlanan bu hastalığa hemen her mekân ve zamanda rastlanabilmektedir.

Bu nedenle salaklık ilkçağlardan beri merak edilen bir olgu olmuştur. Akıllıca davranışın karşıtı olarak değerlendirilen salaklıkla ilgili, insan doğasının niteliğine ilişkin çalışmalarda farklı açıklamalar bulunmaktadır. Bu anlamda felsefe tarihi aynı zamanda bir salaklık tarihi olarak da okunabilir.

Hastalık konusunda olmasa da hastanın tanımı konusunda az çok bir görüş birliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili en popüler araştırmacılarından biri olan ünlü ekonomi ve nüfus tarihçisi, İtalyan asıllı Berkeley Üniversitesi ordinariyüs profesörlerinden Carlo M. Cipolla'ya göre *salak*; onun tercih ettiği deyimiyse *aptal* bir insan "kendisine hiçbir yarar sağlamadan hatta bazen zarara uğrayarak başka bir insan ya da insan topluluğuna zarar veren kişidir."²

Cipallo'ya göre bu hastalık öncelikle *doğal* hayatın düzenlenişinin de salakça olmasından kaynaklanmaktadır. Doğal dünyanın bu durumuna ilave olarak, "*insanların, aynı insan türünden gelen bir insan grubunun neden olduğu ek bir yüke, fazladan günlük bir felaket, talihsizlik dozuna da katlanma ayrıcalıkları*

² Cipallo, s.77.

Değinilen Kaynaklar

- Adams, Douglas; *Otostopçunun Galaksi Rehberi*, (Çeviren: Nil Alt), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, "La Boetie ve Siyasal Kulluk", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt No:40, Sayı 1-4, 1985, s.173-214.
- Akçam, A. Alper; "Amatör Futbol ve Muhalif Yerel Kültür", <http://www.alperakcam.com/denemelamator.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Akın, Mr Can, *Şiirler*, Antoloji.Com Kültür ve Sanat Yayını, 2008, http://img.antoloji.com/i/sair/pdf/6/mr_can_akin_29196_38213.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Akkuş, Metin, "Doğu Kültüründe Nasreddin Hoca Tipinin Benzerleri", *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* [Bişkek], sayı. 7 (2003), s. 59-61, <http://yordam.manas.kg/lekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd7/sbd-7-06.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Aksoy, Mustafa; "Mevlânâ Mesnevî'sinin Yaygın Olarak Okunmasına Ontolojik Bir Yaklaşım", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 42, Haziran 2007, s.123-136. www.hbektasveli.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/42-123-136.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Aktay, Yasin; "Karizma, Popüler Kültür ve Faşizm", *Tezkire*, sayı: 22, Ağustos, 2001, <http://www.angelfire.com/art/yasinaktay/Makaleler/Karizma.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)

- And, Metin; *Oyun ve Būgū, Türk Kūltūründe Oyun Kavramı*, İŖ Bankası Kūltūr Yayınları, İstanbul, 1974.
- Arslan, D. Ali; "EŖitsizliēin Teorik Temelleri: Elit Teorisi", *Kocaeli Ūniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6) 2003/2, s.115-135
- Attali, Jacques; *Geleceēin Kısa Tarihi*, (Çev.: Turhan Ilgaz), İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s.12-13.
- Aydın, Bilgen; "Mizah Yaratma Eyleminde Nasreddin Hoca", *Millî Folklor*, Sayı 55, (Sonbahar 2002),s. 25-30.
- AydoēuŖ, Osman; Türkcan, Burcu; ÇalıŖkan, Elif Tunalı; Kopurlu, BarıŖ Serkan; "Kriz Teorileri: Kondratieff, Schumpeter ve Wallerstein", *Ege University Working Papers in Economics, Working Paper*, No: 09 / 01, March 2009; <http://iibf.ege.edu.tr/economics/papers/wp09-01.pdf> (EriŖim Tarihi: 11.08.2011)
- Aytaç, Ömer; "BoŖ Zaman Ūzerine Kuramsal YaklaŖımlar", *Fırat Ūniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, ELAZIē-2002, ss. 231-260.
- Aytaç, Ömer; "Tüketimcilik ve MetalaŖma Kıskaçında BoŖ Zaman", *Kocaeli Ūniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11) 2006 / 1, ss. 27-53.
- Azra Erhat (ONK), *Mitoloji Sözlüēü*, Remzi Kitabevi, Altıncı Basım, İstanbul, 1996, ss.98-102.
- Baker, Catherine; *Zorunlu Eēitime Hayır!*, (Fransızca'dan Çeviren), AyŖgül Sönmezay Erol), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991.
- Bakhtin, Mikhail; *Karnavaldan Romana, Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, (Çeviren: Cem Soydemir), Ayrıntı yayınları, İstanbul, 2001.
- Barloewen, Constantin Vor; *Bilgiler Kitabı, Çaēımızın Önemli Düşünce İnsanlarıyla SöyleŖiler*, (Çeviri: IŖık Ergüden), Versus yayınları, İstanbul, 2008.
- BaŖgöz, İlhan, *GeçmiŖten Günümüze Nasrettin Hoca*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Baudrillard, Jean; "Bir Tüketim Kuramı Ūzerine", (Çeviren: O.Kunal), *Cogito*, Sayı,5, Güz- 1995, ss.89-102.

- Baudrillard, Jean; *Simülakrlar ve Simülasyon*, (Çev. Oğuz Adanır), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 1998.
- Blackmore, Susan; *The Meme Machine*, Oxford University Press, 1999.
- Blakemore, Colin; "Fayda ve Maliyetin Değişen Oranı", *İyimser Gelecek*, (Editör; John Brockman), (Çevirenler: Ergin Bulut, Mehmet Evren Dinçer), NTV Yayınları, İstanbul, 2009, s.145-147.
- Bonita R., Beaglehole R., Kjellström T; *Temel Epidemioloji*, 2. Baskı., T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Sağlık Kurumu, 2009.
- Bora, Tanıl; *Kârhanede Romantizm, Futbol Yazıları*, İletişim Yayınları, 2006.
- Boratav, Pertev Naili; "Nasrettin Hoca Fıkralarında 'Türk', 'Müslüm' ve Düpedüz 'İnsan'", *Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Hacı Bektaş Veli Düşüncesinde Hoşgörü*, (Yayına Hazırlayan: Şevket Özdemir), Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı yayını, Ankara, 1995, s.124-131.
- Boratav, Pertev Naili; *Nasreddin Hoca*, Edebiyatçılar Derneği yayını, No: 8 , Ankara, 1996.
- Borges, Jorge Luis; *Alçaklığın Evrensel Tarihi*, (Çeviren: Celal Üster), İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2001.
- Botton, Alain de; *Statü Endişesi*, (Çeviren: Ahu Sıla Bayer), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Bourdieu, Pierre; *Pratik Nedenler*, (Çeviren:Hülya Uğur Tanrıöver), Hil Yayınları, İstanbul, 2006.
- Boxsel, Matthijs van; *Aptallık Ansiklopedisi*, (Çeviren, Gül Özlen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.
- Braudel, Fernand, *Uygarıkların Grameri*, (Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara, 1996.
- Campbell Joseph, *İlkel Mitoloji, Tanrının Maskeleri*, (Çeviren: Kudret Emiroğlu), 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- Canetti, Elias; *Kitle ve İktidar*, (Çeviren: Gülşat Aygen), İkinci Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.
- Castenada, Carlos; *Ixtlan Yolculuğu, Yaqui Kızılderili Büyücüsü Don Juan'ın Yeni Öğretileri*, (çeviren: Nevzat Erkmen), Söz Yayınları, İstanbul, 1994.

- Cipolla, Carlo M.; *Neşeli Öyküler*, (Çeviren: Tülin Altınova), 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.
- Civanoğlu, Ahmet; "Her Dönemde Yakın Tehlike: Faşizm", *Birikim*, (08.09.2008) <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=467> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Çetinoğlu, Sait, "Çalışma Etiği yada Alçaklığın Evrensel Tarihinin Bir Klasığı – Arbeit Macht Frei", <http://ecotopianetwork.wordpress.com/2010/06/24/calisma-etigi-yada-alcakligin-evrensel-tarihinin-bir-klasigi-arbeit-macht-frei-sait-cetinoglu/>, (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Dawkins, Richard; *Gen Bencildir*, (Çeviren: Asuman Ü. Müftüoğlu), Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 9. Baskı, Ankara, 1991.
- Debord, Guy; *Gösteri Toplumu*, (Çevirenler: Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent), Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2006.
- Dennet, Daniel C., "Giriş", *İyimser Gelecek*, (Editör; John Brockman), (Çevirenler: Ergin Bulut, Mehmet Evren Dinçer), NTV Yayınları, İstanbul, 2009, xv-xx.
- Distin Kate, *The Selfish Meme, A Critical Reassessment*, Cambridge University Press, New York, 2005.
- Dostoyevski, F. M.; *Budala*, (Türkçesi Yasemin Akbaş), Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 1993.
- Dökmen, Üstün; *Sosyometri ve Psikodrama*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Erdoğan, Necmi; "Popüler Futbol Kültürü ve Milliyetçilik", *Birikim*, Sayı: 49, 1993, s.26-33.
- Ersoy, Mehmed Akif; *Safahat*, (Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul, 1991.
- Fishburn, Evelyn; *A Dictionary of Borges*, Redwood Press, London, 1990.
- Genet, Jean; *Hizmetçiler*, (Çeviren: Salah Birsal) Nisan Yayınları, İstanbul, 2000.
- Gould, Stephen Jay; *Yaşamın Tüm Çeşitliliği, İlerleme Mitosu*, (Çeviren: Rahmi Ögdül), Versus Yayınları, İstanbul, 2009.

- Gökalp, Emre; *Türkiye’de Spor Basını ve Milliyetçilik Söylemi*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, 2004.
- Gölpınarlı, Abdülbaki; *Nasreddin Hoca*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1961.
- Gray, John; *Saman Köpekler, İnsanlar ve Diğer Hayvanlar Üzerine Düşünceler*, Çeviren: Dilek Şendil, YKY yy., İstanbul, 2008.
- Griffin, Roger; “Defining Fascism”, *World Fascism: A Historical Encyclopedia*, (Editör; Cyprian Blamires), Volume 2, Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 2006.
- Grindon, Gavin; “Kapitale Karşı Karnaval: Bir Bakhtin, Vaneigem ve Bey Karşılaştırması”, <http://www.gavingrindon.net/wp-content/uploads/2010/03/Kapitale-Kar%C5%9F%C4%B1-Karnaval.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Gunter Grass, *Im Krebsgang*, Steidl, Göttingen, 2002.
- Güçbilmez, Beliz; “Absürd Tiyatroda İroni”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı:15, Ankara, 2003, s.96-42.
- Güçbilmez, Beliz; “Tragedya Oyununun(un) Sonu: Oidipus’un Tahtında Kör Hamm(let), Tragedya ve “Geç Kalma”, Ontolojik ve Epistemolojik bir Yaklaşım”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 17, Ankara, 2004, s.21-34.
- Gümüş, Adnan; “Şiddetin Nedenleri”, *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, Ankara, 2006, s.39-92.
- Gümüüşoğlu, Şevkinaz; “Rekabet Ortamında Karar Verme Süreçlerinde Oyun ve Fayda Kuramı İlişkileri ve Etkileşimi”, *Review of Social, Economic & Business Studies*, Vol.9/10, 287-308, <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/15.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Harmancı, Meriç; “Keloğlan’ın Hilebazlığı”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, c. 1, sayı 2, Yaz 2010, s. 79-94.
- Hobsbawm, Eric; *Kısa 20. Yüzyıl, Aşırılıklar Çağı, 1914-1991*, (Çeviren: Yavuz Alogan), Everest Yayınları, İstanbul, 2006, s.422.
- Hoffer, Eric; *Kesin İnançlılar, Kitle Hareketlerinin Anatomisi*, (Çeviri: Erkl Günnur), İm Yayın Tasarım, 7. Baskı, İstanbul, 1988.

- Holloway, John; *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, (Çeviren:Pelin Siral), 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
http://en.wikipedia.org/wiki/Heaven%27s_Gate_%28religious_group%29 (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
<http://www.felsefe.net/biyografi/1930-pertev-naili-boratav.html> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
<http://gcaptain.com/hitlers-titanic-ms-willhelm-gustloff?1222> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
http://www.kotiscileri.org/s/273/i/_silikozis_.pdf (Erişim Tarihi: 23.08.2011)
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/november/18/newsid_254000/2540209.stm (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Gustloff (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
<http://www.eksisozluk.com>
<http://www.happyplanetindex.org/public-data/files/happy-planet-index-2-0.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=2730> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
http://www.vatican.va/news_services/or/or_quol/interviste/2008/112q08a1.html. (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Huang, Ray; *Çin Tarihi: Bir Makro Tarih Yaklaşımı*, (Çeviren: Atilla Sönmez), İstanbul Bilgi Üniversitesi yy., 2. Baskı, 2007.
- Huizinga; Johan; *Homo ludens, Vom Ursprung der Kultur im Spiel*, Rowohlt Verlag, 1939.
- Jung, Carl Gustav; *Dört Arketip*, (Çeviren: Zehra Aksu Yılmaz), Metin Yayınları, İstanbul, 2001.
- Huxley, Aldous; *Cesur Yeni Dünya*, (Çeviri: Ümit Tosun), İthaki Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kahpe Bizans*, 1999, (Sinema Filmi), (Senaryo ve Yönetmen: Gani Müjde).
- Kant, Immanuel, "Aydınlanma Nedir Sorusuna Yanıt", *Seçilmiş Yazılar*, (Çeviren; Nejat Bozkurt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, ss. 211-223.
- Karabaş, Seyfi; *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*, Cogito, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

- Karasu, Ayşe Özek; "Alman Titanic'i", *Hürriyet*, 17.02.2002.
- Kavanagh, Bryan; "The Coming Kondratieff Crash, Rent-Seeking, Income Distribution & The Business Cycle, *Geophilos*, Autumn 2001, No. 01(2), p. 84-93, <http://lorg.org.au/files/coming-kondratieff-crash-2001.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Kılıç, Ulaş; *Memetic Optimizasyon ile Geniş Band Mikrodalga Kuvvetlendirici Tasarımı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: 2006, <http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TF01034.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Kışlalı, Ahmet Taner; *Siyasal Sistemler, Siyasal Uzlaşma ve Çatışma*, İmge Kitabevi, Ankara, 1991.
- Kozanoğlu, Can; *Türkiye'de Futbol: Bu Maçı Alıcaz*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- Kropotkin, P.; *The Conquest of Bread*, Knickerbocker Press, London, 1968.
- Kuhn, Thomas S.; *The Structure of Scientific Revolutions*, Third Edition, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1996.
- Kurt, Adnan; *Bir Laboratuvar Romanı*, Alt Kitap Deneme, Haziran 2000, <http://www.altkitap.com/kitap.asp?kitapid=1> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Kurzweill, Ray; *The Singularity is Near: When Humans Transcend Biology*, Viking Penguin, New York, 2005.
- Lafargue, Paul; *Tembellik Hakkı*, (Çeviren Vedat Günyol), Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi No: 43, Nisan 1999.
- Lipset, Seymour Martin; "Robert Michels, Demokrasi ve Oligarşinin Tunç Kanunu", (Türkçeye çeviren: Toker Dereli), *Çalışma ve Toplum*, Sayı 4, 2008, s.10-38.
- Maalouf, Amin; *Beatrice'den Sonra Birinci Yüzyıl*, (Çeviren: Esin Talu-Çelikhan) Üçüncü Basım, Telos Yayıncılık, İstanbul, 2000
- Man Fuat ve Balcı, Ali; "Postmodern Dönemde Modern Bir Pratik Olarak Sağlık", *Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Kocaeli Üniversitesi, 3-5 Kasım 2006.

- Melahat Özgü, "Tiyatronun Kültür Niteliği", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 1971.
- Michael Billig, *Banal Milliyetçilik*, (Çeviren: Cem Şişkolar), Gelenek Yayınları, İstanbul, 2002.
- Montaigne, *Denemeler*, (Türkçesi: Sabahattin Eyüboğlu), 23. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Musil, Robert, *Niteliksiz Adam*, (Çeviren: Ahmet Cemal), Beşinci Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s.146.
- Nalbantoğlu, Hasan Ünal; "Daïmon'suz Bilim?", *Toplum ve Bilim*, No. 109, Haziran 2007, s. 181-200.
- Nalbantoğlu, Hasan Ünal; "Üniversite A.Ş.de bir 'homo academicus': 'ersatz' yuppie akademisyen", *Toplum ve Bilim*, No. 97, Güz 2003, s. 7-42.
- Nietzsche, Friedrich; *İyinin ve Kötünün Ötesinde (Bir Gelecek Felsefesini Açış)*, (Çeviren: Prof. Dr. Ahmet İnam), Yorum Yayınevi, İstanbul, 2001.
- Orhan Kemal, *Murtaza*, 14. Baskı, Erkal Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- Özdemir, İbrahim; *Çevre ve Din*, Çevre Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- Özdemir, Nebi; "Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca", *Millî Folklor*, sayı 87, 2010, ss.27-40
- Özdemirci, Ata; *Popüler Kültür, Tüketim Psikolojisi, ve İmaj Yönetimi: Türkiye (1950-1980)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.
- Özünel, Evrim Ölçer; "Hoca Nasrettin, Kahraman mı Anti-Kahraman mı, Hilebaz mı, Bilge mi?", *Millî Folklor*, Sayı: 78, Ankara, 2008, s.22-27.
- Parkinson, Nortcote, *Siyasal Düşüncenin Evrimi*, (çeviren: M. Harman-cı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.
- Paxton, Robert O.; *The Anatomy of Fascism*, Vintage Books, New York, 2004.
- Rosenberg, Donna; *Dünya Mitolojisi, Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*, (Çevirenler: Korey Akten, Erdal Cengiz, Atıl Ulaş Cüce, Kudret Emiroğlu, Tuluğ Kenanoğlu, Tahir Kocayığit, Er-

- han Kuzhan, Bengü Odabaşı), İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2003.
- Rousseau, J.J.; *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çeviren: R. N. İleri) Beşinci Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 1995.
- Rousseau, J.J.; *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çeviren: R. N. İleri) Beşinci Baskı, Say yayınları, İstanbul, 1995.
- Sagan, Carl; *Milyenler Yüzyılında Yaşam ve Ölüm Üzerine Düşünceler, Milyarlarca ve Milyarlarca*, Tubitak Popüler Bilim Kitapları, (Çeviri: Füsün Baytok), Ankara, 2006.
- Sakal Dinen Gereklidir*, Guraba Yayınları, ty., http://www.islah.de/ibadet/ibid_00008.pdf
- Sartwell Crispin; *Edepsizlik, Anarşi ve Gerçeklik*, (Çeviren: Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.
- Scheuermann, Erich; *Göğü Delen Adam*, Ayrıntı Yayınları, Haziran 1988.
- Sezgin, Neslihan; *Bir Popüler Kültür Örneği Olarak Kurtlar Vadisi Dizisi'nde Erkek Kimliğinin Sunumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı, İstanbul, 2006.
- Sofsky, Wolfgang; *Dehşetli Zamanlar, Amok, Terör, Savaş*, (Çeviren: Dilek Zaptçioğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Söling, Caspar; *Der Gottesinstinkt, Bausteine für eine Evolutionäre Religionstheorie*, Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Naturwissenschaftlichen Fachbereiche der Justus-Liebig-Universität Gießen, Gießen 2002, <http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2002/816/pdf/d020116.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Taner, Haldun; *Çok Güzelsin Gitme Dur*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2007.
- Tekeli, İlhan; "Toplum Bilimlerin Önünü Açmaya İnsan Modellerini Tartışarak Başlamak", *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek, Sempozyum Bildirileri*, Metis Yayınları, İstanbul, 1998, s.13-47.
- Tezcan, Sabahat; *Epidemiyoloji Tıbbi Araştırmaların Yöntem Bilimi*, Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı yayını, Ankara, 1992.

- Timuroğlu, Vecihi; "Mitolojide Devlet Bilgisi", *Memleket, Siyaset-Yönetim Dergisi*, Yerel Yönetim Araştırma ve Eğitim Derneği yy, 2006/1, s. 1-40.
- Timurtaş, Faruk; *Yunus Emre Divanı*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1972, s.131.
- Topdemir, Hüseyin Gazi, "Kuhn ve Bilimsel ve Devrimlerin Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Felsefe Dünyası*, Sayı 36, 2002, s.45-62.
- Turan, Müslüm; "Kaos Teorisi: Bauman ve Bakhtin", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Cilt: 19, Ankara, 2008, ss. 45-66.
- Turan, Müslüm; "Nihilizm ve Jean Baudrillard", *EÜHFED*, C. XI, S. 1-2 (2007),ss. 87-103
- Turan, Müslüm; "Kaos Teorisi: Bauman ve Bakhtin", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Cilt:19, 2008, ss.1-19, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/923/11507.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Wright, Ronald; *İlerlemenin Kısa Tarihi*, (Çeviren: Zarife Biliz, Barış Baysal), Versus Yayınları, İstanbul 2007.
- "Vatikan, Galileo'ya teşekkür etti!", *Vatan Gazetesi*, 27 Kasım 2008.
- Varian, Hal R.; "Akıl Oyunları ve John Nash", (Çeviren: Aslı Nesin), *Matematik Dünyası*, Yıl 13, Sayı 3, Güz 2004, s.53-54;
- Vassaf, Gündüz; *Cehenneme Övgü, Gündelik Hayatta Totalitarizm, İletişim Yayınları*, (Çevirenler: Zehra Gençosman-Ömer Madra), 17. Baskı, İstanbul, 2007, s.184.
- Vural, Engin Ahmet; Utku, Deniz; "İnternette Kelime ve Kalıpların Doğuşu, Yaşamı ve Tükenişi", XII. "Türkiye'de İnternet" Konferansı, 8-10 Kasım 2007, Ankara, http://inet-tr.org.tr/inetconf12/kitap/Bildiriler/4_50_inet07.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2011)
- Yalom, Irvin D.; *Nietzsche Ağladığında*, (Çeviren: Aysun Babacan), Ayrintı Yayınları, 6. Basım, İstanbul, 1998.
- Yücel, Tahsin; *Salaklık Üzerine Deneme*, YKY yayınları, 2000.
- Zimbardo, Philip G.; "Durumsal Odak", *İyimsen Gelecek*, (Editör: John Brockman), (Çevirenler: Ergin Bulut, Mehmet Evren Dinçer), NTV Yayınları, İstanbul, 2009, s.83-85